

UDK [272-555+272-18]: 272-732.2Iohannes Paulus II, sanctus

Primljeno: 5. 2. 2020.

Prihvaćeno: 10. 12. 2020.

Pregledni znanstveni rad

UTJECAJ I POSLJEDICE GRIJEHA NA ISKONSKO ŽENIDBENO JEDINSTVO MUŠKARCA I ŽENE BIBLIJSKO-TEOLOŠKO-ANTROPOLOŠKA PROMIŠLJANJA IVANA PAVLA II.

Marijo VOLAREVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Žrinsko-frankopanska 19, 21 000 Split
mvolarevic@kbfs-st.hr

Emanuel PETROV

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu
Trg sv. Petra 1, 21 310 Omiš
donepetrov@gmail.com

Sažetak

Članak se bavi područjem kršćanskog braka/ženidbe u biblijsko-teološko-antropološkim promišljanjima Ivana Pavla II. Prvi dio članka tematizira elohistički izvještaj stvaranja u kojem se obrađuje tema iskonskog zajedništva muškarca i žene od »početka« koja se očituje u »jedinstvu u dvojnosti« (Post 1,27-28). U drugom dijelu članka naglasak je na jahvističkom izvještaju stvaranja, koji progovara o iskonskom iskustvu čovjekove samoće i iskonskom ženidbenom iskustvu nakon stvaranja žene, koje očituje »dvojnost u jedinstvu« (Post 2,18-25). Oba izvještaja pokazuju čovjeka kao relacijsko biće pri čemu se spolnost prikazuje kao važna odrednica relacijske sposobnosti, čiji se konačan cilj očituje u ženidbenom jedinstvu i sjedinjenju muškarca i žene. U trećem i četvrtom dijelu utemeljenom na Post 3 prikazuje se ranjivost čovjekove relacijske sposobnosti narušene grijehom i njegovim negativnim posljedicama na ženidbeno jedinstvo muškarca i žene. Umjesto sebedarja i nesebične ljubavi u ženidbenom jedinstvu muškarca i žene poslije grijeha nastupa požuda i gospodarenje. U petom i zaključnom dijelu promatra se kršćansku ženidbu u kristološko-ekleziološkom ključu sakramentalnosti braka preko čijeg se učinka otvara nova mogućnost stvaranja i obnove iskonskog sklada zajedništva muškarca i žene. Zahvaljujući tom sakramentalnom učinku ženidbeno zajedništvo muškarca i žene ostaje trajni imperativ kršćanske antropologije.

Ključne riječi: stvaranje, muškarac, žena, spolnost, grijeh, ženidbeno jedinstvo, Ivan Pavao II.

Uvod

Iskonsko značenje zajedništva muškarca i žene presudno je za razumijevanje biti ženidbe, koja je u suvremenom svijetu opterećena bremenom marginalizacije i devijacija. Iz kršćanske perspektive za bolje razumijevanje ženidbenog jedinstva muškarca i žene, ne samo kroz povijest nego i danas, potrebno se vratiti na korijen biblijskog početka stvaranja čovjeka u kojem je objavljena cjelokupna istina o čovjeku stvorenom na »sliku i priliku Božju«, što označuje nepromjenjiv temelj cjelokupne kršćanske antropologije.¹

U tom suglasju prva tri poglavlja *Knjige Postanka* prikazuju biblijsko-antropološku istinu o čovjeku, istovjetno muškarcu i ženi, od trenutka njegova stvaranja do ranjenosti grijehom. Tu temu Ivan Pavao II. obrađuje u apostolskom pismu *Mulieris dignitatem*, apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*, u svojim govorima i katehezama u kojima razmatra istinu o čovjeku, istovjetno muškarcu i ženi, važnu za shvaćanje iskonskog i nepromjenjivog čovjekova identiteta, kojem pripada i ženidbeno značenje njegova tijela. Ipak, ponajviše je ta tematika zastupljena u ciklusu kateheza o ljudskoj ljubavi pod izvornim naslovom *Muško i žensko stvori ih*, a poznatijima kao *teologija tijela*. Riječ je razmatranju ženidbenog značenja čovjekova tijela, koje pokazuje njegov poziv na sebedarnu ljubav, upisanu u samo srce čovjeka kao muškarca i žene. Ženidbeno se značenje pritom odnosi na samu bit svakog čovjeka, a svoj puni izraz na prirodnoj razini ostvaruje sakramentom ženidbe. Dajući i primajući dar vlastitog čovječstva i osobnosti, čovjek ljubi onako kako ga ljubi Stvoritelj te je prema tome slika ljubavi i života Presvetog Trojstva. Riječ je, dakle, o otkrivanju izvornog Božjeg plana s čovjekom i vraćanju na argumente Božje providnosti u kontekstu suvremenog svijeta.²

Premda je ženidba povijesnog čovjeka obilježena tragičnom perspektivom grijeha i smrti, iskonsko zaručničko značenje čovjekova tijela predstavlja trajno i sigurno mjesto potvrđivanja njegova identiteta, subjektiviteta i osobnosti, koje je Stvoritelj darovao čovjeku u samom činu stvaranja. Naš pristup ovoj temi imat će biblijsko-teološko-antropološko polazište za bolje razumijevanje iskonskoga ženidbenog zajedništva muškarca i žene kao i trajnog poziva Stvoritelja čovjeku da ga živi i ostvaruje. Unatoč činjenici grijeha koji je unio razdor u iskonsko ženidbeno jedinstvo muškarca i žene, Ivan Pavao II. u

¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Mulieris dignitatem. Apostolsko pismo o dostojanstvu i pozivu žene prigodom marijanske godine* (15. VIII. 1988.), Zagreb, 2003., br. 6 (dalje: MD).

² Usp. Mary HEALY, *Muškarci i žene su iz Edena. Studijski vodič za teologiju tijela Ivana Pavla II.*, Split, 2013., 13-14, 34.

svojim teološko-antropološkim promišljanjima dokazuje, na temelju Biblijske objave, da čovjek ne može biti tako strukturalno promijenjen na način da bi to apsolutno ugrožavalo i dokinulo njegov poziv na iskonsko ženidbeno zajedništvo te njegovu sposobnost odaziva Stvoriteljevu pozivu.

U tom suglasju naše izlaganje započinjemo analizirajući teološko-antropološke tekstove Ivana Pavla II. temeljene na Biblijskoj objavi o iskonskom iskustvu zajedništva muškarca i žene od početka Božjeg stvaranja. Potom ćemo govoriti o iskustvu samoće i o iskustvu iskonskog ženidbenog zajedništva te o grijehu kao uzroku razdora iskonskog zajedništva muškarca i žene i njegovim negativnim posljedicama. Na kraju bit će riječi o kršćanskoj ženidbi kao mogućnosti novog stvaranja. Kroz tih nekoliko podnaslova u našem ćemo izlaganju pokušati prikazati da je čovjek istovjetno muškarac i žena po svojoj konstituciji, stvorenosti i spašenosti te predisponiran za iskonsko ženidbeno zajedništvo, koje pak uvijek ostaje dar Stvoritelja čovjeku bez obzira na iskustvo grijeha kojim je čovjek istovjetno kao muškarac i žena zahvaćen.

1. Iskonsko iskustvo zajedništva muškarca i žene od »početka« stvaranja

Objektivna definicija dostojanstva čovjeka sadržana je u prvom, premda kronološki mlađem, elohističkom izviješću o stvaranju čovjeka u Knjizi Postanka. Unutar sedmodnevnog ciklusa stvaranja čovjek je stvoren »na sliku Božju« (usp. Post 1,27), istovremeno kao muškarac i žena. Riječ je o teološki zrelijem izražavanju osnovnih istina o Bogu i čovjeku, koje ima poglavito kozmološko obilježje. Premda je čovjek stvoren zajedno s vidljivim svijetom, on u svojoj dimenziji bitka i postojanja odražava sličnost i odnos samo s Bogom, čemu odgovara perspektiva blagoslova i rađanja u svijetu i vremenu, što je oznaka kontingentnog bića.³ Na taj se način očituje kako je čovjekov iskonski odnos sa svojim Stvoriteljem u prvom redu odnos ljubavi koja stvara i koja se onda prenosi na iskustvo zajedništva muškarca i žene jer su oboje stvoreni na sliku Božju.⁴

Muškarac i žena imaju isto dostojanstvo i jednako su vrijedni, ali ne samo zato što su oboje u svojoj različitosti slika Božja nego, »jer je slika Božja ona dinamičnost uzajamnosti koja nadopunjuje 'mi' (zajedništvo) ljudskog para.

³ Usp. IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih, I*, Split, 2012., 61-64.

⁴ Usp. Giulia Paola di NICOLA – Attilio DANESE, *Donna e uomo: creati l'uno per altro, u: Donna e uomo. L'humanum nella sua interezza*, Pontificum Consilium pro Laicis (ur.), Città del Vaticano, 2009., 100.

U odnosu uzajamnog zajedništva duboko ostvaruju same sebe, ponovno se pronalazeći kao osobe preko iskrena sebedarja.«⁵ Tako već prve stranice Svetog pisma u kojima je opisano stvaranje čovjeka, istovjetno muškarac i žena, na sliku i priliku Božju (usp. Post 1,26-27) sadrže temeljno učenje o identitetu i pozivu ljudske osobe, a to je upućenost na međusobno zajedništvo i suradnju sa svojim Stvoriteljem.

Drugi, jahvistički izvještaj, koji nalazimo u Post 2,5-25, kronološki je stariji te donosi prikaz čovjekove izvorne nevinosti i sreće. Kad je riječ o iskonskom identitetu čovjeka, u prvom redu mislimo na stanje iskonske nevinosti čovjeka kao stvorenja koji stvoren iz ljubavi Božjim promislom i kao takav ostao je do trenutka prvog grijeha, koji opisuje Knjiga Postanka u trećem poglavlju. Nakon događaja grijeha praroditelja govorimo o povijesnom čovjeku i stanju ljudske grešnosti. Shodno tomu sustavna teologija govori o dvama oprečnim stanja ljudske naravi: stanju cjelovite naravi i stanju pale naravi.⁶

I prvi i drugi izvještaj stvaranja čovjeka, kao što smo već spomenuli, donosi čovjekovo shvaćanje samoga sebe kao »slike Božje«, koja je odraz čovjekove subjektivnosti, te je svojevrsno svjedočanstvo ljudske savjesti jer je čovjek kao osoba jedino »biće koje osim svog očitog 'javnog' postojanja posjeduje samo njemu vlastitu intimu«⁷.

Nadalje, što se tiče stvaranja čovjeka možemo primijetiti kako nam prvi izvještaj govori o istovremenoj stvorenosti čovjeka kao muškarca i žene, dok drugi izvještaj kulminira u trostrukom čovjekovu iskustvu samoće, jedinstva i golotinje, koji su presudni za razumijevanje biti ne samo iskonskog zajedništva nego i iskonskoga ženidbenog zajedništva muškarca i žene. Bez obzira na različitost izvještaja, možemo primijetiti kako sva tri iskustva izvire iz izvornoga ženidbenog značenja čovjekova tijela. Pritom se iskustvo samoće i jedinstva očituje prije pojave grijeha, dok se iskustvo golotinje očituje nakon grijeha. Granica između tih dvaju iskustva prije i poslije grijeha jest pojava stida.

Iz dosad rečenog mogli smo vidjeti kako nam Knjiga Postanka pokazuje neke stožere kršćanske antropologije među kojima je u prvom redu konstitutivna društvenost čovjeka, koja svoj prototip ima u izvornom zajedništvu muškarca i žene koji tvore prvi oblik zajednice. Naime, osamljenost čovjeka u Edenu, dok je njegovo jedino uporište bio biljni i životinjski svijet, rječita je kao nikad. Tek pojavom žene, koja je ontološki isto biće kao i muškarac, i u kojoj se

⁵ PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, Zagreb, 2005., br. 111.

⁶ Usp. IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 71-72.

⁷ Karol WOJTYLA, *Ljubav i odgovornost*, Split, 2009., 175.

očituje isti duh Boga stvoritelja, muškarac može zadovoljiti urođenom zahtjevu dijaloga među osobama, a koji je tako važan za ljudsko postojanje.⁸

U tom suglasju Ivan Pavao II., u *Pismu ženama*, kada govori o iskonskom zajedništvu muškarca i žene, napominje da je žena: »dopuna muškarca, kao što je muškarac dopuna žene: žena i muškarac se međusobno dopunjuju. Ženskost ostvaruje 'ljudskost' koliko i muškost, ali na različit i dopunjujući način [...] Ženskost i muškost međusobno se dopunjuju ne samo s fizičkog i psihičkog gledišta nego i s ontološkog. 'Ljudsko' se potpuno ostvaruje jedino zahvaljujući dvojnosti 'muškog' i 'ženskog'.«⁹ Za Ivana Pavla II. nema dvojbe da čovjek može »postojati samo kao 'jedinstvo u dvoje', dakle u odnosu prema drugoj ljudskoj osobi« (MD, br. 7). Stoga na koncu zaključujemo kako se iskustvo zajedništva muškarca i žene od početka stvaranja ponajprije temelji na spomenutom »jedinstvu u dvoje«, što nam ujedno otkriva i ženidbeni karakter iskustva zajedništva muškarca i žene.

2. Od iskustva samoće do iskonskog ženidbenog iskustva

U drugom izvještaju o stvaranju govori se o čovjekovoj osamljenosti koja ima negativno značenje: »nije dobro da čovjek bude sam« (Post 2,18). U pitanju je čovjekova svijest o sebi kao subjektu i vlastitoj nadmoći nad svim živim stvorenjima, ali i njegovoj patnji zbog osamljenosti. Spoznaja samoće na poseban način se izvodi iz njegova bića. On nije samo esencijalno i subjektivno sam. Naprotiv, samoća podrazumijeva i čovjekovu subjektivnost koja se stvara u njegovoj samosvijesti, koja mu otkriva da je sam jer je 'drukčiji' od vidljivoga svijeta i od drugih živih bića.¹⁰

Premda ga tijelo na izvanjski način povezuje s ostalim stvorenim živim bićima – *animalia*¹¹ čovjek (Adam) i nadalje se osjeća usamljenim po svojoj naravi i bez 'pomoći'. U svim drugim stvorenjima ne nalazi svoj 'ekvivalent'. Ne nalazi nijedno biće koje bi bilo kao on s kojim bi mogao realizirati puninu svoje osobnosti. Čovjek shvaća da je jedini po naravi osoba i zbog toga se osjeća usamljenim. Vidjevši Adamovu patnju zbog osamljenosti, Bog stvara ženu od Adamova rebra. Taj čin izražava potpunu ontološku jedinstvenost njihova

⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae – Evanđelje života. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života* (25. III. 1995.), Zagreb, 2003., br. 35.

⁹ IVAN PAVAO II., *Pismo ženama* (12.VII. 1995.), br. 7., u: <https://ika.hkm.hr/novosti/pismo-pape-ivana-pavla-ii-zenama/> (23. I. 2020.).

¹⁰ Usp. IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 85-86.

¹¹ Usp. Ladislav NEMET, *Teologija stvaranja*, Zagreb, 2003., 36.

bića. Jedno i drugo, muškarac i žena, na taj način pokazuju kako participiraju na istom čovještvu.¹² Tjelesna istovrsnost, unatoč različitosti građe vezane uz spolnu razliku, jasno je očita čovjeku te ju izražava ushitom: »Gle, evo mesa od mesa mojega i kosti od mojih kostiju! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta« (Post 2,23). Upravo zato nam taj biblijski izvještaj bez ikakve dvojbe dokazuje kako su muškarac i žena ontološki upućeni jedno na drugo, što kulminira u ženidbenom jedinstvu muškarca i žene, njih dvoje postaju »jedno tijelo« (usp. Post 2,24).¹³

Drugi vatikanski koncil tu istinu definira pojmom *communio personarum*.¹⁴ Tako se sjedinjenje muškarca i žene pokazuje kao prvi i izvorni oblik zajednice osoba i reprodukcija *communija*.¹⁵ Iako je žena drukčija, ali iste ljudske naravi, oni se od početka pojavljuju kao »jedinstvo u dvoje«. Riječ je o družici života s kojom se muškarac može združiti kao sa svojom suprugom i s njom biti jedno tijelo (usp. Post 2,24). Zato nam bez imalo sumnje taj biblijski prikaz govori o Božjoj ustanovi braka kao neophodnog uvjeta za prenošenje života. Pritom nam prvi tekst stvaranja otkriva naravnu svrhu i osnovno svojstvo braka i bračne ljubavi: »Plodite se i množite i napunite zemlju, i sebi je podložite« (Post 1,2).

U tom suglasju Ivan Pavao II., vezano za ta dva teksta o stvaranju muškarca i žene i njihova međusobnog sjedinjena, kaže sljedeće: »Međusobno se tako blisko sjedinjujući da postaju 'jedno tijelo' muškarac i žena svaki put i to na osobit način ponovno otkrivaju otajstvo stvaranja, tako se vraćaju onom sjedinjenju u čovještvu ('meso od moga mesa i kost od mojih kostiju') koje im omogućuje da se uzajamno spoznaju i kao prvi put zovu po imenu. [...] To što postaju 'jedno tijelo' snažna je veza što je Stvoritelj utvrdio, po kojoj oni svoje čovještvo otkrivaju i u svojem iskonskom jedinstvu i u dvojstvu tajanstvene uzajamne privlačnosti.«¹⁶ Zato muškarac i žena predstavljaju početak i model

¹² Usp. Yvs SEMEN, *La sessualità secondo Giovanni Paolo II*, Milano, 2005., 79-83.

¹³ Usp. Silvio BOTERO GIRALDO, *La famiglia comunità d'amore. Dialettica tra unità/fecondità*, Roma, 2004., 85.

¹⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes – Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), Zagreb, 2008., br. 12 (dalje: GS).

¹⁵ O pojmu *communio* G. Greshake ističe: »Ovaj latinski izraz ne smije se bez daljnega prevesti statičnim izrazom (postojano) 'zajedništvo': *communio* je utoliko više događanje, proces u kojemu različite jedinice, tako što se međusobno dopunjuju u suzajedništvu života, upravo u svojoj različitosti postižu jedinstvo. *Communio* je, dakle, određeno jedinstvo koje svoju raznolikost, naime svoju mnoštvenost, ne posjeduje izvan sebe, nego u sebi: jedinstvo *communija* upravo je ono jedinstvo koje podrazumijeva komunikaciju nepromjenjivih i raznolikih 'mnogih'. *Communio* je suodnos identiteta i diferencijacije: različitost usmjerena na jedinstvo koje postoji upravo u međusobnom suodnosu mnogih«, Gisbert GRESHAKE, *Kratki uvod u vjeru Trojedinoga Boga*, Zagreb, 2007., 26-27.

¹⁶ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 111.

sve zemaljske budućnosti bračnog zajedništva i jedinstva tijela: »Tijelo koje po svojoj muškosti ili ženskosti od početka pomaže oboma 'pomoć kao što je on' da se nađu u zajedništvu osoba, na osobit način postaje konstitutivni element njihova jedinstva kad postaju muž i žena.«¹⁷ Riječ je, dakle, o spoznaji temeljne istine o samom sebi kao osobi i društvenom subjektu, koja se nalazi na pragu svih kasnijih iskustava kao npr. iskustvu: golotinje, stida, požude itd., koje muškarac i žena osjećahu nakon grijeha.

Činjenica da muškarac i žena, »bijahu oboje goli, ali ne osjećahu stida« (Post 2,25) govori o izvanjskoj percepciji svijeta, ali i o unutarnoj svijesti i uzajamnom muškarčevu iskustvu ženskosti i ženinom iskustvu muškosti. Važno je ne zaboraviti da je riječ o izvornoj nevinosti spoznaje, što znači o punini interpersonalne komunikacije, odnosno o punini viđenja čovjeka u Bogu i prema mjeri slike Božje.¹⁸ Takvo gledanje kroz otajstvo stvaranja omogućuje međusobno darivanje i primanje te izgradnju iskonskog ženidbenog jedinstva, koje je već ranije definirano kao *communio personarum*.¹⁹

Međusobno darivanje izvire iz stvaralačkog radikalnog darivanja samog čovjeka *ex nihilo*, tj. iz poziva u postojanje iz ništavila. Samo čovjek, koji je u činu stvaranja nagrađen takvim savršenim darom kao slika Božja, može odgovoriti na isti način međusobnim darivanjem,²⁰ pri čemu »dar otkriva posebno obilježje osobnog postojanja, štoviše same biti osobe«²¹. Jahvistički izvještaj vidi svrhu međusobnog darivanja upravo u čvrstom međusobnom sjedinjenju i blagoslovu muža i žene. Riječ je zapravo o blagoslovu plodnosti, koji je nepobitna sastavnica razumijevanja ženidbe u kojoj muškarac i žena međusobno se sjedinjujući tako blisko da postaju »jedno tijelo« preko čega onda svoje čovječtvo podlažu blagoslovu plodnosti, tj. prokreaciji.²²

Takav dinamizam spolnosti ima dvostruki smisao: smisao sjedinjenja koji vodi smislu rađanja, ali također i liječenju samoće. Papa Franjo u tom smislu ističe: »Taj susret, koji liječi samoću, dovodi do rađanja i obitelji [...] Plod je te ljubavi da 'dvoje postaju jedno tijelo', bilo u tjelesnom zagrljaju bilo u jedinstvu srca i života i, možda, u djetetu koje će se roditi od njih dvoje i koje će

¹⁷ Isto, 112.

¹⁸ Usp. Isto, 141.

¹⁹ Usp. Maria Antonietta MACCIOCCHI, *Le donne secondo Wojtyła. Ventinove chiavi di lettura della Mulieris dignitatem*, Milano, 1992., 144.

²⁰ Usp. Juliusz STROYNOWSKI (ur.), *Karol Wojtyła / Johannes Paul II. Von der Königswürde des Menschen*, Stuttgart, 1980., 95; Mary HEALY, *Muškarci i žene su iz Edena*, 25.

²¹ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 132.

²² Usp. Isto, 135.

nositi u sebi, ujedinjujući ih bilo genetski bilo duhovno, 'dva tijela'.²³ Nasuprot tomu, papa Benedikt naglašava da je oskudno tjelesno predanje bez osobne dimenzije darivanja samog sebe laž i prijetnja da se čovjeka spusti na razinu pustog objekta, odnosno da se začahuri u egoizam i samoću.²⁴ Ako je, dakle, čovjekovo postojanje u dvostrukosti spolova bitno obilježeno darivanjem, sa sigurnošću možemo utvrditi da je riječ o egzistenciji radi proegzistencije, tj. životu za druge.²⁵

Nadalje, čovjek po svojoj muškosti i ženskosti u iskonskom činu međusobnog poznavanja doživljava uzvišenost vlastita tijela kojim izgrađuje jedinstven subjekt, premda u tom sjedinjenju muškarac i žena ostaju dva različita subjekta. Na taj način ženidbeno iskonsko sjedinjenje prožima cjelovita čovjeka: njegovo tijelo i nagone, osjeća je i osjećajnost, čežnju duha i volje, da bi kao takvo odražavalo vjernost Božje ljubavi, njezinu trajnost i plodnost.²⁶ Poradi takve međusobne egzistencije radi proegzistencije, muškarac i žena također se upoznaju i kroz treću osobu – dijete rođeno od njih dvoje.

Činjenica da se kroz čin sjedinjenja može darovati život drugomu, sličnu sebi, ističe njegovu vlastitu vrijednost i dostojanstvo. Pritom se otajstvo ženskosti očituje i do kraja otkriva u majčinstvu, a otajstvo muškosti u očinstvu. Čovjekova proegzistencija usmjerena je na rađanje novog čovjeka, rođenog od žene roditeljice djelovanjem muškarca roditelja.²⁷ U međusobnom zajedništvu i sjedinjenju muškarca i žene svaki put reproducira se ista »slika Boga«²⁸, koji je sazdao čovječstvo prvog čovjeka, ali se i Stvoriteljevim darom prenosi na novog čovjeka. Ivan Pavao II. to naziva »biblijskim ciklusom poznavanja-rađanja«²⁹. Taj proces uključuje tri povezana momenta: međusobno darivanje muškarca i žene, bračnu ljubav i rađanje novog života.

Čovjekova sreća utemeljena na svijesti dioništva na izvornoj i vječnoj stvarateljskoj Ljubavi, čiji su prvi svjedoci muškarac i žena kroz osobnu ljubav i darivanje, odražava savršeni *ethos* sebedarja. U međusobnom slobodnom

²³ Papa FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supružima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji* (19. III. 2016.), Zagreb, 2016., br. 13 (dalje: AL).

²⁴ Usp. BENEDIKT XVI, *Occasione XX anniversari a vulgata Epistula Apostolica »Mulieris dignitatem«* u: *Acta Apostolicae Sedis*, 100, 2008., 163-165, ovdje 164.

²⁵ Usp. Carlo CAFARRA, *Opći uvod*, u: IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 45.

²⁶ Usp. MD, br. 13.

²⁷ Usp. Juliusz STROYNOWSKI, *Karol Wojtyła / Johannes Paul II*, 111.

²⁸ "Upada u oči iznenađujuća činjenica da se 'slika Božja' dovodi u izravnu vezu s parom 'muško i žensko' [...] plodnost ljudskog para živa je i djelotvorna 'slika', vidljivi znak stvaralačkog čina« (AL, br. 10).

²⁹ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 177.

i tjelesnom sebedarju čuva se subjektivnost muškarca i žene od pretvaranja u predmet ili objekt žudnje,³⁰ što se dogodilo nakon iskustva prvog grijeha. »Božja je riječ stalni svjedok te mračne dimenzije prisutne od samog početka, kad se, s grijehom odnos ljubavi i čistoće između muškarca i žene preobražava u gospodarenje« (AL, br. 19). Možemo zaključiti kako su muškarac i žena, stvoreni na istu 'sliku Božju', samom tom činjenicom stvoreni i za ljubav i sebedarje.³¹ Nažalost iskustvom iskonskog grijeha dolazi do loma iskonskog zajedništava muškarca i žene. Otad kroz čitavu povijest svojih odnosa postaju oni suparnici i sredstvo za postizanje vlastite egoistične svrhe i težnje podvravanja jednog drugome.

3. Grijeh uzrok loma iskonskog zajedništva muškarca i žene

Grijeh je po sebi kompleksna datost, jednako kao i ostali ljudski emocionalni izražaji poput: ljubavi, mržnje, sreće itd. Grijeh se može fenomenološki promatrati i proučavati iz više perspektiva: etičke, filozofske, psihološke, socijalne, moralne i religiozne. Nas ovdje prije svega zanima moralno-teološki nauk o grijehu na temelju objave, koja smatra Boga autorom moralnih zakona. U tom je suglasju svako nepoštivanje moralnog zakona uvijek uvreda Bogu ili neposlusuh Božjoj volji, a ne samo prekršaj nekog mrtvog slova ili nekog nerazumnog zakona sile u prirodi. Osim neposluha Božjoj volji, moralno-teološki gledano, grijeh uključuje i personalnu dimenziju. Jer čovjek okrećući leđa Bogu u krajnjoj liniji odbacuje i samog sebe.³²

U dvama tekstovima o stvaranju čovjeka biblijska antropologija sugerira nam pristup približavanja i upućenosti muškarca i žene jedno na drugo, koje je izraženo kroz jednakost 'jedinstvo u dvojnosti' (Post 1,26-28) i različitost izra-

³⁰ Usp. *Isto*, 159-160.

³¹ Usp. Coana GOTIA, Come proporre le principali questioni di etica in una società liquida, u: *Dio affida l'essere umano alla donna*, Pontificum Consilium pro Laicis (ur.), Città del Vaticano, 2014., 167.

³² Nas u ovom radu u prvom redu zanima utjecaj grijeha na iskonsko bračno zajedništvo muškarca i žene, tj. koje su njegove posljedice za muškarca i ženu s biblijsko-teološko-moralnog aspekta, a manje govor o grijehu kao religioznom, moralnom ili filozofskom fenomenu, o njegovoj strukturi, o podjeli na vrste itd. O grijehu općenito više vidi u: Dante LAFRANCONI, Peccato, 895-914, u: *Nuovo Dizionario di Teologia Morale*, Francesco COMPAGNONI – Giannino PIANA – Salvatore PRIVITERA (ur.), Milano, 1990.; Nicola ABBAAGNANNO, Peccato, 776-780, u: *Dizionario di filosofia*, Torino, 1998., 799-800; Ignazio SANNA, Peccato, 776-780, u: *Dizionario teologico enciclopedico*, Padova, 1993.; Luigi LORENZEZETTI, *La morale nella storia*, Bologna, 2009., 58-81; Aurelio FERNÁNDEZ, *Teologia morale fondamentale. Catechesi teologica*, Milano, 2003., 151-171; Marciano VIDAL, *L'etica cristiana*, Roma 1992., 123-147.

ženu kroz 'dvojnost u jedinstvu' (Post 2,18-24). Za Ivana Pavla II. ta dva teksta stvaranja prikazuju tri bitna biblijsko-teološko-antropološka elementa čovjeka istovjetno muškarca i žene, a to su: »jedinstvo u dvojnosti« – *istovjetnost* (Post 1,27), »Dvojnost u jedinstvu« – *komplementarnost* (Post 2,22-23) i »uzajamna pomoć« – *recipročnost* (Post 2,20-21).³³

Kroz ta tri osnovna elementa iskonskog iskustva zajedništva muškarca i žene povjereno im je zajedničko poslanje u trenutku stvaranja, koje je, nažalost, kompromitirano grijehom, o čemu govori treće poglavlje Knjige Postanka. Zbog zlouporabe slobode i okretanja leđa Božjem pozivu, dolazi ponajprije do poremećenih odnosa između Stvoritelja i stvorenja, što se posljedično reflektira i na odnos muškarca i žene. Na tu činjenicu upozorava Ivan Pavao II., ističući kako grijeh »razara izvorno jedinstvo koje je čovjek uživao u stanju početne pravednosti: u povezanosti s Bogom kao izvorom jedinstva u vlastitoj osobi, u obostranim odnosima između muža i žene (*communio personarum*)...« (MD, br. 9).

Nadalje, ako pažljivo promotrimo s moralno-teološkog aspekta opis prvog grijeha u Knjizi Postanka, možemo primijetiti kako se u njemu nalaze tri bitna elementa *actus humanus* bez kojih se ne može nijedan ljudski čin okarakterizirati kao grijeh ukoliko makar samo jedan od navedenih elementa nedostaje. A to su: *potpuna svijest o grijehu* »Vidje žena da je stablo dobro za jelo, za oči zamamljivo, a za mudrost poželjno«, zatim *potpuna sloboda i pristanak*: Ubere ploda njegova i pojede. Dade i svome mužu koji bijaše s njom, pa je i on jeo« (usp. Post 3,6).

Iako se na prvi pogled može učiniti da postoji izvjesna podjela 'uloga' koje imaju muškarac i žena u događaju prvog grijeha, na način da je muškarac bio zaveden od žene, tako da bi veći krivac za prvi grijeh bila žena, što su često kroz povijest ženi predbacivali čak i pojedini teolozi,³⁴ za Ivana Pavla II. nema sumnje da »neovisno o toj 'podjeli uloga' prvi grijeh je grijeh čovjeka, kojeg je Bog stvorio kao muža i ženu« (MD, br. 9). Na kraju krajeva, gledajući iz moralno-teološke perspektive, muškarac je neovisno o ženi bio potpuno svjestan i slobodan u svojem izboru i jednako kao i ženi bilo mu je zabranjeno jesti sa stabla spoznaje, čak i prije nego je žena bila stvorena (usp. Post 2,16-17).

³³ Usp. Maria Michela NICOLAIS – Angela ALES BELLO (ur.), *La dignità della donna. La questione femminile negli scritti di Giovanni Paolo II*, Roma, 1998., 113-114; Angela ALES BELLO, *Sul femminile. Scritti di antropologia e religione*, Michele D'AMBRA (ur.), Torino, 2004., 42.

³⁴ Sv. Ivan Zlatousti u Homiliji IX, *Sulla prima lettera a Timoteo, 1*, navodi kako je Eva navela Adama na prvi grijeh, što je prihvatila i većina crkvenih otaca. Više o tome vidi u: Franče QUERE, *La donna e i Padri della Chiesa*, Roma, 2007.

Iskonskim grijehom kršeći Božju zapovijed čovjek istovjetno muškarac i žena okreće se od Stvoritelja prema stvorenju, čime ne samo da nagrđuje sliku Božju u sebi nego je sada u napasti da je kvari u drugim osobama, zamjenjujući odnose zajedništva nepovjerenjem (usp. EV 36). Tako muškarac i žena nakon grijeha prekidaju prijateljske veze koje su ih združivale tako da nam već sljedeće stranice Knjige Postanka pokazuju muškarca i ženu kako optuženički gledaju jedno na drugo (usp. Post 3,12).³⁵

Odmah nakon što su sagriješili, čak i prije samog međusobnog optuživanja, kod muškarca i žene pojavljuje se osjećaj stida. Oboje istodobno uviđaju da su goli zbog čega prave sebi pregaču od smokvina lišća da se pokriju (usp. Post 3,7-9). Zanimljivo je primijetiti kako i prije grijeha bijahu oboje goli, ali tada nisu osjećali stid (usp. Post 2,25). To znači da se može govoriti o nevinoj nagosti muškarca i žene prije grijeha i nagosti nakon grijeha. Činjenica da nakon grijeha muškarac i žena sakrivaju vlastito tijelo jedno od drugoga ne odnosi se samo na skrivanje muškog i ženskog spolnog organa, nego također upućuje na psihološku i emocionalnu dimenziju njihove tjelesnosti. Njihovo sakrivanje tijela nakon gubitka nevinosti pokazuje njihovu nesposobnost komunikacije i izražaja u različitosti biti muško i biti žensko.³⁶

Zbog svega navedenoga može se zaključiti kako se poremećeni odnos s Bogom nakon iskonskog grijeha odrazio i na odnos muža i žene, tj. njihovo zajedništvo koje je pod utjecajem grijeha zatamnilo i izgubilo svoju izvornu ljepotu i radost, bliskost i povjerenje koje su imali u stanju nevinosti. Njihov odnos nakon grijeha kako smo vidjeli postaje opterećen optužbama i otuđenjem, žudnjom i gospodarenjem što nam sve ukazuje na negativne posljedice grijeha na iskonsko ženidbeno jedinstvo muškarca i žene, o čemu ćemo progovoriti u sljedećem podnaslovu.

4. Negativne posljedice grijeha na iskonsko ženidbeno jedinstvo muškarca i žene

U prethodnom dijelu mogli smo već nazrijeti neke negativne posljedice grijeha na odnos iskonskog međusobnog zajedništva muškarca i žene. Sve počinje činjenicom da se čovjek preko grijeha želi postaviti na mjesto Stvoritelja, postati kao On, želi sam razlučivati dobro i zlo.³⁷ Tim činom radikalno razara

³⁵ Usp. PAPINSKO VIJEĆE »IUSTITIA ET PAX«, *Kompendij socijalnog nauka Crkve*, br. 116.

³⁶ Usp. Yves SEMEN, *La sessualità secondo Giovanni Paolo II*, 113-114.

³⁷ Zatim reče Bog: »Evo čovjek postade kao jedan od nas – znajući dobro i zlo! Da ne bi sada pružio ruku, ubrao sa stabla života pa pojeo i živio navijeke. Zato ga Jahve, Bog,

izvorno zajedništvo Stvoritelja sa stvorenjem, posljedično i izvorno zajedništvo muškarca i žene koje je uživao u stanju početne pravednosti.³⁸

Nadalje, vidjeli smo kako grijeh korjenito mijenja dimenziju ljudske moralne savjesti, koja od izvora ljudske sreće postaje neumoljivi sudac koji dovodi do straha i tjeskobe čovjeka koji se skriva od svojeg Stvoritelja, ali skriva i svoju intimu zajedništva primjećujući da je gol. Pomanjkanje sreće koje je imao u početnom zajedništvu sa svojim Stvoriteljem valja pak tražiti u narušenoj slobodi, zatim i u neuravnoteženosti između darivanja i primanja druge osobe radi nje same.

Ulaskom grijeha u povijest zajedništva muškarca i žena gube svoj subjektivitet dostojan čovjeka, postaju jedno drugome predmet: »predmet privlačnosti i požude«; predmet »neovlaštenog prisvajanja«, jednom riječju predmet osobnih »egoističnih želja i prohtijeva« te se kao takav njihov odnos spušta se na razinu animalnoga, što nam otkriva Knjiga Postanka: »žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom« (Post 3,16). Time se pokazuje lom i stalno ugrožavanje početnog »jedinstva u dvoje«. Umjesto iskrenog i međusobnog darivanja i života *za* drugoga sada nastupa gospodarenje, koje napose šteti ženi (usp. MD, br. 10).

Već od Aristotela, što je kasnije preuzeo i sv. Toma Akvinski kao i neki drugi filozofi i teolozi, ženu se promatralo kao nepotpunog čovjeka (*femina est mas occasionatus*).³⁹ To je rezultiralo činjenicom da se kroz povijest ženi, osim fizičke inferiornosti u odnosu na muškarca, pripisivala također i mentalna inferiornost (emocionalno biće koje je nesposobno donositi racionalne odluke) te na kraju i moralna inferiornost (grešnica koja je zavela muškarca).⁴⁰ Zbog toga su muškarci gotovo čitavu povijest čovječanstva držali samo za sebe sva značajnija mjesta moći u društvu i ženu nisu smatrali jednakopravnim partnerom ne priznajući joj isto dostojanstvo čovjeka u odnosu na muškarca.

Na tu činjenicu upozorava i Ivan Pavao II. kada kaže da: »samo jednakost koja slijedi iz dostojanstva osoba može obilježiti međusobne odnose pravim 'communio personarum' (zajedništvom osoba). Dok kršenje te jednakosti, koja dolazi kao dar i pravo od samog Stvoritelja, ide na štetu žene, istodobno umanjuje pravo dostojanstvo muškarca« (MD, br. 10). Zanimljivo je primijetiti kako

istjera iz vrta Edenskog da obrađuje zemlju iz koje je uzet«, Post 3, 22-24. Usp. Pio COLONELLO – Roberto GALLINARO – Pasquale GIUSTINIANI (ur.), *L'albero della vita*, Napoli, 2002, 44.

³⁸ Usp. Yvs SEMEN, *La sessualità scondo Giovanni Paolo II*, 111.

³⁹ Usp. Angela ALES BELLO, *Sul femminile. Scritti di antropologia e religione*, 27.

⁴⁰ Usp. Marijo VOLAREVIĆ, *Žena u obitelji društvu i Crkvi. Feminizam, rodna ideologija i crkveni nauk*, Zagreb, 2018., 27-30.

nakon grijeha čovjek biva prvi put od Jahve nazvan »muž«, riječ koja etimološki označava 'muškarca', ali sad u animalnom smislu kao onog koji dominira nad ženom (usp. Post 3,16).⁴¹

Ta se dominacija prenosi i na brak, koji tako postaje privilegirano mjesto muževa gospodarenja, »ali neizravno pogađa i razna područja društvenog suživota: situacije u kojima je žena omalovažavana ili diskriminirana samo zato što je žena [...] Žena ne smije postati 'objekt' i 'posjed' muževog 'gospodarenja'. Riječi biblijskog teksta izravno se odnose na izvorni grijeh i na njegove trajne posljedice za muža i ženu« (MD, br. 10). Te se posljedice danas iskazuju kroz hedonističku i konzumerističku kulturu, u kojoj se ljudsko tijelo promatra samo kao objekt ostvarenja egoističkih želja i potreba, a ne kao izričaj samodarivanja preko kojeg se ostvaruje iskonsko zajedništvo muškarca i žene utemeljeno na činjenici njihove stvorenosti na 'sliku Božju' i na kojoj participiraju kao muškarac i žena u ženidbenom 'jedinstvu u dvojnosti'.⁴² U takvoj konzumerističkoj i hedonističkoj kulturi muškarac i žena ostaju zatvoreni jedno za drugo bez međusobnog potpunog plodnog darivanja.⁴³

Gospodarenje, požuda i egoizam rađaju »kulturu smrti« vidljivu danas preko abortusa, kontracepcije, eutanazije, 'rodne ideologije',⁴⁴ propagiranja u masmedijima u kojima se ljudsko tijelo prikazuje kao objekt i svrha samom sebi ili čak proizvoljni objekt, što je u suprotnosti s »kulturom života« utkanom u čovjeka istovjetno muškarca i ženu i njihovu tjelesnost od Stvoritelja u trenutku njihova stvaranja.

Žena i muškarac trebaju uvijek težiti za samoostvarenjem, za svojim dostojanstvom i pozivom koje su primili na dan stvaranja kao baštinici »Božje slike«. Osoba ne može biti krajnji cilj i svrha samoj sebi, nego je pozvana na dijalog sa svojim Stvoriteljem kao i na međusobni dijalog s drugim.⁴⁵ Samo je tako moguće nadvladati baštinu grijeha. Nadvladavanje baštine grijeha ostaje trajna zadaća svakog muškarca i žene (usp. MD, br. 10). Unatoč činjenici da je čovjekova tjelesnost ranjena grijehom, muškarac i žena preko svoje tjelesnosti

⁴¹ Usp. Yves SEMEN, *La sessualità secondo Giovanni Paolo II*, 122.

⁴² Usp. Helen ALVARE, *La riduzione della femminilità a oggetto di consumo*, u: *Donna e uomo. L'humanum nella sua interezza*, 271.

⁴³ Usp. IVAN PAVAO II., *Pismo ženama*, br. 5.

⁴⁴ Rodna ideologija želi poništiti spolnu razliku između muškarca i žene smatrajući je plodom određene kulture i određenog povijesnog razdoblja. Za rodnu ideologiju tijelo je objekt na raspolaganju. Ideja tjelesnog spola koji počiva na dvojnosti muško/žensko je stara i nadiđena ideja. Za rodnu ideologiju muškost ili ženskost neovisno je o spolu. Čovjek sam može birati hoće li biti muško ili žensko ili nešto treće. Usp. Marijo VOLAREVIĆ, *Žena u obitelji društvu i Crkvi. Feminizam, rodna ideologija i crkveni nauk*, 204-207.

⁴⁵ Usp. Giulia Paola di NICOLA – Attilio DANESE, *Donna e uomo: creati l'uno per altro*, 100.

i dalje participiraju na Stvoriteljevu planu vječne ljubavi. U tome se prema Ivanu Pavlu II. otkriva »proročka dimenzija tijela«⁴⁶ i »apostolska misija« bračnih supružnika ovdje na zemlji.

Zbog toga i nakon grijeha ženidbeno značenje tijela ostaje ključ dodira s čovjekovim iskonom koje se sada, nažalost, nalazi u stanju otuđenosti i izobličivosti slike Božje. Zbog toga se nameće istinska potreba za otkupljenjem i obnovom Božje prijateljske ljubavi i radosti u životnom zajedništvu muža i žene.⁴⁷ Obnovom te ljubavi čovjeka s Bogom otvara se također mogućnost za stvaranjem obnove iskonskog ženidbenog zajedništva muškarca i žene.

5. Kršćanska ženidba kao mogućnost novog stvaranja

Iako iskonsko ženidbeno zajedništvo muškarca i žene nakon grijeha biva podložno nagonu i kao takvo ugroženo nezasićenošću za posjedovanjem, ta je istina upisana u dubinu ljudskog srca muškarca i žene vidljiva je kao *communio personarum*, makar mukotrpno boreći se za ravnotežu davanja i primanja ljubavi, ostat će trajno područje potvrđivanja subjektivne autentičnosti i obrane od svođenja drugog na čisti predmet.⁴⁸ Izvorno ženidbeno značenje tijela nije u čovjeku potpuno razrušeno i ugušeno požudom. Ono i dalje ostaje područje ostvarenja iskonskog dostojanstva (usp. MD, br. 9). Izvorni život koji je čovjek primio od svojeg Stvoritelja, unatoč razočaranju samim sobom, kroz iskonsko ženidbeno značenje njegova tijela ostaje i nadalje mjesto potvrđivanja vlastitog identiteta samog sebe kao subjekta i osobe, u kojem se otkriva čovjekova perspektiva vječnosti.

U tom smislu Ivan Pavao II. označava izvorno zajedništvo muškarca i žene kao prasadament⁴⁹ – prvi i najstariji vidljivi znak i sliku samoga Stvoritelja i njegova spasenjskog plana s čovjekom. Pritom ono predstavlja model svih sakramenata koje Krist ostavlja svojoj Crkvi kao mogućnost uzimanja udjela na njegovu spasenjskom poslanju i pripravljenom eshatološkom životu. Ono je dokaz da je čovjek sposoban otkriti Boga.⁵⁰ Tako se kršćanska ženidba očituje

⁴⁶ Usp. Yves SEMEN, *La sessualità secondo Giovanni Paolo II*, 197.

⁴⁷ Usp. Anton TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti. Teologija i duhovnost braka i obitelji*, Zagreb, 2016., 53.

⁴⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 160; 247.

⁴⁹ Usp. Norbert MARTIN – Renate MARTIN (ur.), *Johannes Paul II. Die Familie, Zukunft der Menschheit. Aussagen zu Ehe und Familie 1978-1984. Communio personarum, III*, Vallendar-Schönstadt, 1985., 13.

⁵⁰ Usp. Raymund SCHWAGER, *Erlöser des Menschen. Soteriologie in der Verkündigung von Johannes Paul II. und die Herausforderung unserer Zeit*, u: Roman SIEBENROCK –

ujedno i kao znak spasenjskog poslanja Krista i Crkve za dobro čovjeka. Preko nje, zahvaljujući snazi Kristova otkupljenja i snazi duhovskoga oživotvorenja u Crkvi, suvremeni čovjek otkriva i ostvaruje svoju iskonsku sakramentalnost, vraća se u stanje izvorne svetosti i u zajedništvu ljubavi uzima udjela na životu samoga Boga. Riječ je o kristološko-ekleziološkom sakramentalnom učinku ženidbenog jedinstva.

Zaručničko sjedinjenje ima korijen u iskonskom Božjem naumu s čovjekom, koji je iz same ljubavi stvoren na »sliku Božju«. Kroz vjerni suodnos ljubavi i zajedništva muškarac i žena ostvaruju smisao i sreću vlastitog bića i postojanja.⁵¹ Nasuprot tomu, stvarnost iskonskog grijeha čini pregradu razdjelnicu iskonskoj ljubavi muškarca i žene, koja se očituje kao znak Božjeg blagoslova te izvorne i ujedno prve sakramentalnosti čovjeka, prije grijeha praroditelja.⁵²

Svojom nazočnošću na svadbi u Kani Galilejskoj Krist potvrđuje vraćanje iskonske sakramentalnosti i ljubavi činu ženidbe (usp. Iv. 2,1-12) i tako objavljuje samu bit vlastitog poslanja za dobro čovjeka. On donosi novo vino, znak Božje ljubavi koja je kadra nadići pregradu razdvojnici među supružnicima i dati božansku snagu vjernosti obećanom savezu. U razgovoru o braku (usp. Mt 19,4-9) »Isus se poziva na 'početak', na stvaranje čovjeka kao muškarca i žene i na poredak Božji koji se temelji na tome da su oboje stvoreni 'na njegovu sliku i priliku'« (MD, br. 11).

Jednako tako novozavjetni pisac Poslanice Efežanima, govoreći o bračnom ćudoređu, osvjetljava Kristov otkupiteljski proces i mogućnost postizanja izvorne sakramentalnosti u Kristu. Tu se govori o vjernoj zaručničkoj ljubavi kojom Krist ljubi svoju Crkvu (usp. Ef 5,21-32). Ljubiti svoju ženu znači ljubiti vlastito tijelo u čemu odzvanjaju riječi Knjige Postanka »kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!« Tako je i Krist ljubio svoju Crkvu kao vlastito tijelo i predao samog sebe,⁵³ obnovivši prvotnu zapovijed danu od Stvoritelja čovjeku. Stoga, jedino na takav način muškarac i žena, unatoč grijehu, svojim vlastitim predanjem i tjelesnim sjedinjenjem nastavljaju isto poslanje koje definira vjerno zajedništvo Krista i njegove zaručnice Crkve.⁵⁴

Willibald SANDLER (ur.), *Kirche als universales Zeichen. In memoriam Raymund Schwager SJ*, Innsbruck, 2005., 65.

⁵¹ Usp. Blanca CASTILLA DE CORTÁZAR, Dio creò l'uomo a sua immagine, a immagine di Dio lo creò, maschio e femmina li creò (Gen 1,27). Persona, natura e cultura, u: *Donna e uomo. L'humanum nella sua interezza*, 83.

⁵² Arno SCHILSON, *Katholische Sakramententheologie auf neuen Wegen?*, u: *Herder Korrespondenz*, 33 (1979.) 11, 575.

⁵³ Usp. Yves SEMEN, *La sessualità secondo Giovanni Paolo II*, 149.

⁵⁴ Usp. Angela ALES BELLO, *La questione femminile in Edith Stein. Lineamenti di un'antropologia duale*, u: *Donna e uomo. L'humanum nella sua interezza*, 174.

Bračna analogija Krista i Crkve pokazuje ključ spasenja čovjeka istovjetno muškarca i žene. Djelatna Kristova ljubav prema čovjeku u ženidbenom ostvarenju postaje vidljiva i konkretna, te je znak povratka izvorne sakramentalnosti ljudskog tijela.⁵⁵ Ivan Pavao II. pojašnjava ovu stvarnost riječima: »Muškarac i žena će nakon istočnoga grijeha izgubiti milost izvorne nevinosti. Otkrivenje ženidbenog značenja tijela za njih će prestati biti jednostavna danost objave i milosti. Ipak, to će značenje ostati kao obveza dana čovjeku od *ethosa* darivanja, upisan u dubinu ljudskog srca, gotovo dalek odjek iskonske nevinosti.«⁵⁶

Drugim riječima ovdje se sakrament ženidbe očituje kao objava izvorne čovjekove sakramentalnosti i nevinosti. Sakrament braka i ženidbeno zajedništvo muškarca i žene kao »male Crkve« predstavlja u konkretnom vremenu posadašljenje i ostvarenje otajstva »velike Crkve«.⁵⁷ Tako se ženidba predstavlja kao nastavak otkupiteljskog djela Isusa Krista te samim tim vidljiv znak njegove nevidljive milosti. Pritom je važno naglasiti i ulogu Duha Svetoga, Životvorca i počela ljubavi, koji izgrađuje cijelu Crkvu kao *communio personarum* prema slici Presvetog Trojstva.⁵⁸ Drugim riječima sakramentalna ljubav između muža i žene objavljuje participaciju na dioništvu ljubavi Krista i njegove Crkve i ljubavi koja vlada unutar Presvetog Trojstva. Na taj način sakrament ženidbe u Crkvi posreduje jedinstvu čovjeka sa svojim Stvoriteljem.⁵⁹

Shodno svemu izrečenome sakrament ženidbe ne može se promatrati odvojeno od rasporedbe Istine i Ljubavi, kojoj je izvor u Bogu i koja je objavljena u otajstvu stvaranja. Sakrament ženidbe otkriva se kao put obnove izvornog dostojanstva, spasenja i svetosti kako osobe tako i svetosti vidljiva svijeta. S pravom se, dakle, govori o novom stvaranju i obnovi iskonskog sklada zajedništva muškarca i žene sa svojim Stvoriteljem. Muškarac i žena u tom smislu imaju priliku kroz očuvanje izvorne svetosti u sakramentu kršćanske ženidbe baštiniti novu, eshatološku zemlju i ući u novo nebo.

Zaključak

U svjetlu biblijsko-kršćanske-antropologije ženidbeno iskonsko zajedništvo muškarca i žene promatra se u službi čovjekova ostvarenja kao bića relacije,

⁵⁵ Usp. Jerzy BAJDA – Jarosław MERECI, *Die theologische Vision Johannes Pauls II.*, u: Stephan O. von HORN – Alexander RIEBEL (ur.), *Johannes Paul II. – Zeuge des Evangeliums. Perspektive des Papstes an der Schwelle des dritten Jahrtausends*, Würzburg, 1999., 236.

⁵⁶ IVAN PAVAO II., *Muško i žensko stvori ih*, 160.

⁵⁷ Usp. FC, br. 48-49.

⁵⁸ Usp. Yves SEMEN, *La sessualità secondo Giovanni Paolo II*, 149.

⁵⁹ Usp. Norbert MARTIN – Renate MARTIN, *Johannes Paul II. Die Familie, Zukunft der Menschheit*, 27-28.

odnosa. Taj odnos podrazumijeva spolnu privlačnost muškarca i žene, čiji konačni cilj završava u ženidbenom zajedništvu potpunog, uzajamnog i plodnog međusobnog darivanja.

Posebnu pažnju toj temi dao je Ivan Pavao II. U svojim katehezama i nagovorima on se neprestano vraća na ideal iskona, tj. na usklađivanje sa Stvoriteljevim planom ostvarenja autentične bračne ljubavi između muškarca i žene. Pritom glavni naglasak stavlja na biblijski »početak« u kojem je objavljena cjelokupna istina o čovjeku stvorenom na »sliku Božju«, što označava temelj cjelokupne kršćanske antropologije (usp. MD, br. 10). Stvaranje čovjeka na »sliku Božju« nedvojbeno se veže uz čovjekovo postojanje kao muškarca i žene: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih« (Post 1,27). Tako se čovjek u prvom izvještaju o stvaranju prikazuje kao vrhunac i kruna svega stvorenog od »početka«, ali i biće koje postoji u dva spola i jedino u tom svjetlu moguće ga je tumačiti.

U drugom izvještaju o stvaranju čovjeka više je naglašena čovjekova potreba za zajedništvom: »nije dobro da čovjek bude sam!« (Post 2,18). Samoća se prikazuje kao nešto negativno te je stvaranje žene jedini pravi odgovor na takvu situaciju. Stvaranje žene rezultira čovjekovom radošću i potpunim ispunjenjem: »Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega!« (Post 2,23). Ta potreba za zajedništvom dobiva svoj izričaj u bračnom zajedništvu muža i žene u kojem se nalazi primarni smisao čovjekove spolnosti: »Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo« (Post 2,24). Upravo na temelju tih dvaju izvještaja o stvaranju možemo govoriti o čovjeku kao o esencijalno relacijskom biću, gdje spolnost ima važnu ulogu.

Pojavom iskonskog grijeha (usp. Post 3,1-24) na mjesto početne harmonije i sklada nastupa nered. Za razliku od Post 1 i Post 2, koji prikazuju čovjeka kao biće relacije od početka stvaranja, Post 3 pokazuje svu ranjenost čovjekove relacijske sposobnosti. Unatoč činjenici grijeha čovjekova relacijska sposobnost ne biva potpuno ukinuta jer kršćansko poimanje ženidbe uključuje govor o milosti. U kristološko-ekleziološkom ključu sakramentalnog učinka ženidbe otkriva se da je čovjek i dalje sposoban uz Božju pomoć odgovoriti idealu iskonskog poziva prema Stvoriteljevu planu. Upravo zato zaključujemo da se u svjetlu objave u Knjizi Postanka 1 – 3 ženidbeno iskustvo muškarca i žene, utemeljeno na njihovoj spolnosti, predstavlja kao osnovna činjenica stvaranja koja je u sebi bitno božanska, a ne nekakav ostatak naše životinjske prirode i nagona, unatoč čovjekovu iskustvu grijeha. Zbog toga stvarnost iskustva iskonskog zajedništva muškarca i žene, koja po svojoj naravi prerasta u ženid-

beno zajedništvo, preko svojeg sakramentalnog učinka ostaje i dalje pečatom čovjekove humanizacije te je samim tim imperativ kršćanske antropologije.

Summary

THE INFLUENCE AND CONSEQUENCES OF SIN ON THE ORIGINAL MARITAL UNITY OF MAN AND WOMAN. BIBLICAL-THEOLOGICAL-ANTHROPOLOGICAL REFLECTIONS OF JOHN PAUL II

Marijo VOLAREVIĆ

Catholic Faculty of Theology – University of Split
Zrinsko-frankopanska 19, HR – 21 000 Split
mvolarevic@kbf-st.hr

Emanuel PETROV

Catholic Faculty of Theology – University of Split
Trg sv. Petra 1, HR – 21 310 Omiš
donepetrov@gmail.com

The article deals with the area of Christian marriage in biblical-theological-anthropological reflections of John Paul II. The first part of the article talks about the Elohist account of creation in which the topic of original community of man and woman from the »beginning« that is manifested in »unity in duality« (Gen 1:27-28) is discussed. The second part of the article emphasises the Jahvistic account of creation that discusses the original experience of the human being's loneliness and the original marital experience after the creation of woman that manifests »duality in unity« (Gen 2:18-25). Both accounts show the human being as a relational being, whereby showing sexuality as an important determinant of the relational ability whose final goal is manifested in the marital unity and unification of man and woman. The third and fourth parts, based on Gen 3, show vulnerability of the human being's relational ability that has been diminished by sin and its negative effects on the marital unity of man and woman. Instead of self-giving and altruistic love, in the marital unity of man and woman after sin comes about lust and ruling over. The fifth and final part discusses Christian marriage in Christological-ecclesiastical key of sacramentality of marriage through whose effect a new possibility of creation and renewal of the original harmony of man and woman is open. Due to that sacramental effect, the marital community of man and woman remains a permanent imperative of Christian anthropology.

Keywords: *creation, man, woman, sexuality, sin, marital unity, John Paul II.*